

# Lietuvių literatūros sklaida: tampame pasaulinės literatūros dalimi

**Nijolė Maskaliūnienė**

Vilniaus universiteto  
Filologijos fakulteto  
Literatūros, kultūros ir vertimo tyrimų instituto  
Vertimo studijų katedra  
Department of Translation Studies  
Institute for Literary, Cultural and Translation Studies  
Faculty of Philology  
Vilnius University  
[nijole.maskaliuniene@ff.vu.lt](mailto:nijole.maskaliuniene@ff.vu.lt)  
<https://orcid.org/0000-0002-8894-0202>

**Santrauka.** Straipsnyje nacionalinės literatūros sklaidos užsienyje politika aptariama kaip viena iš švelniosios galios praktikų, naudojamų pasauliui pristatant šalies ir šalies literatūros įvaizdį, kuriamą per verčiamus ir užsienio kalbomis leidžiamus lietuvių autorių kūrinius. Apžvelgiama esama situacija, verstinų kūrinių atranka, žanrinė įvairovė ir jų vertimų į užsienio kalbas receptijos tyrimų problemos.

**Raktiniai žodžiai:** lietuvių literatūra, pasaulinė literatūra, literatūros sklaida, literatūros sklaidos politika, švelnioji galia, vertimas

## Dissemination of Lithuanian Literature: Becoming Part of World Literature

**Summary.** The article discusses the policy of dissemination of national literature abroad as one of the soft power practices used for the formation of the image of the country and the country's literature, created through the translated and published works of Lithuanian authors in foreign languages. It also reviews the current situation, the selection of the works to be translated, institutions and bodies in charge of this dissemination, and problems of the research on the reception of the works (authors) translated into foreign languages.

**Keywords:** Lithuanian literature, world literature, literature dissemination, literature dissemination policy, soft power, translation

Daugeliui žinoma Nobelio premijos laureato José Saramago citata „Nacionalinę literatūrą kuria rašytojai, o pasaulinę rašo vertėjai“ bendrąja prasme labai teisinga, bet šioje citatoje pavartotas terminas „pasaulinė literatūra“ gali būti suprantamas įvairiai ir specialistams jau seniai kelia klausimų apie juo įvardijamą sąvoką<sup>1</sup>. Vieni pasaulinę literatūrą suprantą kaip paprastą sudėtinę „visų nacionalinių literatūrų visumą“ (Guillén 1993, 37, cit. iš D'haen

<sup>1</sup> Lietuvoje įprasta pasaulinę literatūrą vadinti visuotine literatūra, bet straipsnyje vartojamas tarptautinėje praktikoje įprastas pasaulinės literatūros terminas.

2016, 29), kiti gilinasi ne tik į kiekybinius, bet ir kokybinius, kūrinio ilgaamžiškumo ir pan. pasaulinės literatūros apibrėžties kriterijus. Diskusijose apie pasaulinę literatūrą vartojama ir kitokia apibrėžtis, kurią pateikia David Damrosch: pasaulinė literatūra – tai „visi literatūros kūriniai, cirkuliuojantys už jų kilmės kultūros ribų, tiek originalo kalbomis, tiek kaip vertimai“ (Damrosch 2003, 4). Šioje apibrėžtyje yra svarbus pastebėjimas, kad literatūros kūrinys tampa pasaulinės literatūros dalimi tada, kai jis atsiduria už savo kultūros ribų. Vadinasi, kalbant apie nacionalinės literatūros vietą pasaulinėje literatūroje, jos dalis joje atitinka už šalies ribų cirkuliuojančių kūrinių visumą. Turint galvoje, kad nacionalinė literatūra paprastai rašoma nacionalinėmis kalbomis, akivaizdu, kodėl „praktiškai pasaulinės literatūros studijos apsiriboja kelių didžiųjų literatūrų, iš esmės kelių Europos šalių literatūrų studijomis“ (D’haen 2016, 29). Literatūros teorijoje įprasta jas vadinti didžiosiomis literatūromis, visos kitos, tarp jų ir lietuvių, yra mažosios literatūros. Ir nors Theo D’haen teigimu (*ibid.*, 29), pastaraisiais metais į didžiųjų gretą veržiasi ir kitos, neeuropietiškos ir nevakarietiškos literatūros, tik nedidelė jų dalis gali pretenduoti į didžiosios statusą pagal jų skaitytojų (=gyventojų) skaičių ir ekonomines sklaidos užsienyje galimybes. Todėl takoskyra tarp didžiųjų ir mažųjų literatūrų atrodo visiškai objektyvi, o pasaulinė literatūra kaip visuma – greičiau ideologinė abstrakcija nei realybė.

Vis dėlto kiekvienos net mažiausios šalies rašytojai tiki esą pasaulinės literatūros dalis. Norint, kad taip būtų iš tikrųjų, jų darbai turi būti prieinami skaitytojams visame pasaulyje, t. y. jie turi būti verčiami, o išversti pasiekiami kuo didesniai skaitytojų ratui, ekonominiiais terminais tariant, būti apyvartoję. Nacionalinės literatūros į(si)liejimo į pasaulinę procesas sudėtingas, nes nė vienas nacionaline kalba rašantis rašytojas pats vienas negali užtikrinti savo kūrinių sklaidos už nacionalinės literatūros ribų. Pirmiausia tam būtina valstybinė nacionalinės literatūros sklaidos politika<sup>2</sup>. Šis sklaidos darbas labai svarbus ne tik dėl to, kad nė viena šalis nenori likti pasaulinių kultūros, šiuo atveju – literatūros – reiškinių paribyje, bet ir todėl, kad išversti literatūros kūriniai padeda kurti šalies, jos kultūros ir literatūros įvaizdį, yra jo dalis, tokių vertimų poveikis ilgalaikis ir daugiaplanis. Bandant įvertinti bent dalį šio daugiaplanio reiškinio aspektų straipsnyje aptariami: 1) šalies literatūros įvaizdžio formavimas per verčiamus ir užsienio kalbomis leidžiamus lietuvių autorių kūrinius, 2) lietuvių nacionalinės literatūros sklaidos politika ir 3) su ja susijusi verstinių kūrinių (autorių) atranka, pasiūla ir informavimo apie jų recepciją problema. Visi šie aspektai yra glaudžiai susiję, vienas nuo kito priklauso ir vienas kitą papildo.

### **Kaip šalies įvaizdį formuoja šalies literatūros įvaizdis?**

Nacionalinės literatūros sklaidos užsienyje politika yra viena iš švelniosios galios praktikų: tokiu būdu kuriamas ir pasauliui pateikiamas šalies įvaizdis – rodomas jos kultūrinis, lite-

<sup>2</sup> Ši politika turėtų aprėpti ir kūrinius, parašytus ne nacionaline kalba, dažniausiai didžiosiomis kalbomis, kai rašytojai rašo iš karto tarptautinei rinkai arba konkrečios šalies skaitytojui (žiūrovui), pavyzdžiui, rusų kalba rašomos Mariaus Ivaškevičiaus pjesės, kurias vėliau pats autorius verčia ir į lietuvių kalbą, beje, dažnai kažkiek jas perkurdamas, nes „kai kurių vietų tiesiog nepavyko išversti“ (Agnė Žemaitytė interviu su M. Ivaškevičiumi IQ žurnale, 2021 m. lapkritis, p. 105). Lietuvių autorių kūrinių, parašytų didžiosiomis kalbomis, sklaida yra įdomus, bet atskiro aptarimo reikalaujantis klausimas.

ratūrinis potencialas, bet kartu atrenkamos reprezentacinės formos ir turiniai, atitinkantys formuojamą šalies kultūros suvokimą ir pačios šalies įvaizdį „išorėje“. Iš dalies tokiu būdu šalies įvaizdis yra ir kontroliuojamas. Tyrimai rodo, kad kultūros įvykių apskritai ir literatūros konkrečiai paminėjimas užsienio žiniasklaidoje, socialiniuose tinkluose beveik be išimties kuria teigiamą šalies įvaizdį ir bendrame informacijos apie šalį sraute gali „atsverti“ neigiamų naujienų pasekmes arba jas neutralizuoti<sup>3</sup>. Šiuose procesuose literatūros vertimai atlieka svarbų vaidmenį formuojant mažai žinomų kultūrų įvaizdį, nes jie yra vienas iš kanalų, kuriuo nepažįstama (ar mažiau pažįstama) kultūra patenka į tikslinės kalbos polisistemą (Even-Zohar 1990, 57, 169). Todėl investicija į vertimus į kitas kalbas daugelyje šalių yra vienas iš valstybinės kultūros politikos prioritetų. Kita vertus, versdami kitų šalių autorių kūrinius į savo kalbą tiesiame tiltus<sup>4</sup>, rodome, kad mums svarbi atitinkamos šalies kultūra, mums įdomi jos literatūra ir pan. Tai taip pat švelniosios galios praktikos dalis ir yra viena iš paskatų, lemiančių, kad kai kuriose šalyse imamasi leisti nežinomų kitos šalies autorių kūrinius ir tokiu būdu sąmoningai bandoma tas kultūras suartinti<sup>5</sup>. Juk verčiame tam tikrai kultūrai, kuri kūrinio nepriims, jeigu jame neras sąlyčio taškų su savo kultūra. Todėl į nacionalinės literatūros sklaidą turėtume žiūrėti būtent kultūrų santykių: mes priimame globaliąją, kosmopolitinę tapatybę ir stengiamės į ją įlieti savąją.

Įvaizdis, nesvarbu šalies ar asmens, yra sudėtinga daugelio dedamųjų visuma. Be to, net labai paviršutiniškai vertindami turime prisiminti, kad mano įvaizdis apie save (apie savo šalį, mūsų literatūrą ir t. t.), ir mano (šalies, jos literatūros) įvaizdis, kokį apie mane (šalį, jos literatūrą) turi kiti, nėra toks pats. O tai, ko siekiame, kokį įvaizdį apie save (savo šalį, jos literatūrą) norėtume kurti, t. y. kokį konkrečiai savo literatūros įvaizdį norėtume turėti kitų akyse, ir yra ta įvaizdžio dalis, kurią kuria nacionalinės literatūros sklaidos politika. Tačiau kokią literatūrą mes suvokiame kaip tokią, kurią reikėtų pateikti pasauliui? Ar reflektuojame, ką ir kaip verčiame ir kokį lietuvių literatūros vaizdą pateikiame, kitaip tariant, kokią autorinę lietuvių literatūrą „atranda“ lietuvišką prozą ar poeziją skaitantys kitų šalių skaitytojai? Ieškant atsakymo į šiuos klausimus būtina ne tik kurti Lietuvos autorių kūrinių sklaidos strategiją, bet ir kurti koncepciją, kaip savo tapatybę nukreipsime į kitas kultūras, kokį literatūros įvaizdį formuosime, bei ją reflektuoti.

<sup>3</sup> Neseniai Lietuvos Vyriausybės kanceliarijos Lietuvos įvaizdžio grupė paskelbė 2021 m. III ketvirčio apžvalgą „Lietuvos matomumas užsienio šalių žiniasklaidos portaluose ir socialiniuose tinkluose“, kurioje nurodoma, kad „ekonomikos srities pranešimai lėmė didžiausią teigiamo tono pranešimų apie šalį skaičių, o kultūros srities teigiamo tono pranešimais buvo pasiekta didžiausia skaitytojų auditorija“ (žr. [https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/uzsienio-ziniasklaida-vis-labiau-domisi-lietuva-itakos-turi-ir-migracija-ir-kultura-56-1588780?copiedmuzi&fbclid=IwAR0ph64TVCh5Z-QAogXeJP3Kf\\_PuOO4gV1bYUDJVIXQcUe5OYK7UnFfT8Mk](https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/uzsienio-ziniasklaida-vis-labiau-domisi-lietuva-itakos-turi-ir-migracija-ir-kultura-56-1588780?copiedmuzi&fbclid=IwAR0ph64TVCh5Z-QAogXeJP3Kf_PuOO4gV1bYUDJVIXQcUe5OYK7UnFfT8Mk)).

<sup>4</sup> Iš Italijos ambasadoriaus Lietuvoje Stefano Taliani de Marchio laiško Lietuvos literatūros vertėjų sąjungai (Klioštoraitytė 2017, 8).

<sup>5</sup> Pavyzdžiui, per pastarąjį dešimtmetį ypač plačiai studijuojama Kinijos literatūros vertimų į pasaulio kalbas politika ir jos švelniosios galios poveikis skleidžiant kiniškasias vertybes ir per literatūrą pristatant savo šalį (Wu 2017). Veikia ir atvirkštinis variantas: per vertimus į kinų kalbą mažai žinomi, bet geopolitiškai svarbių kraštų autoriai įtraukiami į Kinijos literatūrinę erdvę ir taip tvirtinami kultūriniai ir emociniai ryšiai su šiomis šalimis (žr. Bachelor 2019).

## Kas atsakingas už lietuvių literatūros sklaidą užsienyje?

Nacionalinės literatūros sklaidos užsienyje politika daugiausia sutampa su šalies vertimų skatinimo politika. Turint galvoje, kad literatūros vertimo praktika iš dalies formuojamas šalies įvaizdis, gana svarbu, kad verstinių kūrinių atranką vykdytų nuo tiesioginės vykdomosios galios atskirtas organas ir kad įvaizdis nebūtų susietas su konkrečia valdančiosios galios ideologija, o atspindėtų veikiau kultūrinį, intelektinį potencialą, rodytų naujausius ir meniniu požiūriu vertingiausius balsus, taip pat tinkamai, plačiai, įvairialypiai ir kritiškai pristatytų šalies kultūrą visais pavidalais (raštiją, meną, literatūrą). Formaliai lietuvių literatūros sklaida užsienyje yra Lietuvos kultūros ministerijos rūpestis (ji patenka į ministerijos kuruojamas sritis), bet faktiškai tuo užsiima Lietuvos kultūros institutas (LKI), nuo 2010 m. įgyvendinantis „lietuviškų tekstų vertimų į užsienio kalbas skatinimo programą“. Iš tiesų Lietuvoje ši programa vykdoma nuo 2001 metų. Ją pradėjo įgyvendinti tuo metu veikusi viešoji įstaiga „Lietuviškos knygos“, kuri rūpinosi lietuvių literatūros vertimais užsienyje iki sukuriant LKI. Turime ir internetinį lietuviškos literatūros vertimų žurnalą „Vilnius Review“, skirtą būtent lietuvių literatūros sklaidai pasaulyje. Ir nors, pasak Lauryno Katkaus (2020)<sup>6</sup>, šis žurnalas negali deramai vykdyti savo funkcijų, nes negauna tinkamo finansavimo iš savo rėmėjų – Lietuvos kultūros tarybos ir Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo, jame skelbiamų vertimų kokybė ir publikacijos jau ne vienam autoriui atvėrė užsienio leidyklų duris. Turint galvoje žurnalo atliekamą funkciją didinti Lietuvos kūrėjų žinomumą užsienio šalyse, Lauryno Katkaus siūlymas „Vilnius Review“ struktūriškai susieti su LKI (tai užtikrintų nepertraukiamą leidinio finansavimą ir sustiprintų vertimų sklaidos darbą) atrodo laiku ir pamatuotas. Analogiškai leidiniai Latvijoje ir Estijoje priklauso atitinkamiems valstybiniais kultūros institutams (Katkus 2020)<sup>7</sup>, o nacionalinės literatūros sklaida užsiima šalies kultūros ministerijų remiamos, bet nepriklausomos institucijos (beje, užsiimančios tik nacionalinės literatūros sklaida užsienyje) – Estijos literatūros centras<sup>8</sup> ir Latvijos literatūros agentūra<sup>9</sup>.

Iniciatyvos imasi ir patys kūrėjai. 2021 m. pradėtas leisti finansiškai remiamas, bet nepriklausomas visų trijų Baltijos šalių literatūras pristatantis žurnalas anglų kalba *No More Amber: The Baltic Literary Review*<sup>10</sup>, kurio tikslas – angliškai skaitančius skaitytojus supažindinti ne tik su Lietuvos, bet ir su Latvijos bei Estijos autoriais. Jau pats žurnalo pavadinimas („Užteks apie gintarą“<sup>11</sup>) rodo, kad jis yra skirtas kitokiai šalies literatūrinio lauko reprezentacijai, atsietai nuo tradicinio Baltijos šalių reprezentavimo ir sykiu stereotipizavimo. Žurnalo redaktoriai – poetai Toms Treibergs (Latvija), Marius Burokas (Lietuva) ir Adam Cullen (Estija) pristato turtingą šiuolaikinės poezijos ir prozos kūrinių vertimų gamą kartu su jų autorių prisistatymais. Iš Lietuvos autorių įtraukta ir kultūriniame

<sup>6</sup> <https://www.ltkt.lt/sriciu-apzvalgos/literatura>

<sup>7</sup> <https://www.ltkt.lt/sriciu-apzvalgos/literatura>

<sup>8</sup> <http://estlit.ee/centre/>

<sup>9</sup> <https://www.latvianliterature.lv>

<sup>10</sup> <https://www.rsleidykla.lt/Knyga/grozine-literatura/poezija-pjeses/No-More-Amber/>

<sup>11</sup> Žurnalo pavadinimo vertimas autorės. Kadangi pavadinimas anglų kalba dviprasmiškas, jį galima išversti ir kitaip. Šį variantą pasirinkau turėdama galvoje žurnalo sudarytojų poziciją ir jų prisistatymą.

lauke jau seniai matomų rašytojų, tokių kaip Saulius Tomas Kondrotas, Nijolė Miliauskaitė bei nemažai naujosios kartos kūrėjų, poetų Donaldo Kajoko, Vido Morkūno, Giedrės Kazlauskaitės, Benedikto Januševičiaus, kūrybos vertimų. Lietuvių poeziją į anglų kalbą išvertė Rimas Užgiris, o prozininkės Linos Simutytės novelę „Spalva yra pojūtis“ (*Color is a Feeling*) ir Sauliaus Tomo Kondroto novelę „Rūke mano siela“ (*My Soul is in the Fog*) – Medeinė Tribinevičius. Tokį žurnalą paranku platinti knygų mugėse, internete, dovanoti kaip reprezentacinį leidinį. Reikia tikėtis, kad jis bus leidžiamas kasmet ir bus puiki Baltijos šalių rašytojų pristatymo ir prisistatymo platforma.

### Kaip prisistatome: pasiūla ir atranka

Kaip jau minėta, kalbos ir šalies, kurios skaitytojams skiriamas vertimas, pasirinkimas negali būti stichiškas, nes jis taip pat turi atitikti švelniosios politikos tikslus ir literatūros sklaidos politiką. Iš atrankos turėtų būti matoma, su kuriomis šalimis bendradarbiaujame, į kokias kalbas verčiame, ar daugiau dėmesio kreipiame į didžiąsias kalbas, ar į mažąsias, literatūros srautą nukreipiame į kaimynų, ar kaip tik į tolimesnes šalis. Kaip plačiai skleidžiame kontaktus, žinią apie šalį, jos literatūrą, į kokias literatūras orientuojamės. Tarkime, pastaraisiais metais daug verčiama į lenkų kalbą, gausus lenkų vertėjų būrys<sup>12</sup>, gana aktyvūs lietuvių rašytojų pristatymai Lenkijos žiniasklaidoje. Po LKI organizuoto susitikimo su Latvijos ir Estijos leidėjais<sup>13</sup> padaugėjo vertimų į latvių ir estų kalbas. Darome išvadą, kad pirmiausia orientuojamasi į kaimynines šalis ir, atrodo, tokia politika pasiteisina, nes, pavyzdžiui, Lenkijoje lietuvių autoriai jau gana paklausūs. Kitais atvejais pasirinkimą lemia vertėjų galimybės ir jų kalbų kombinacijos, asmeniniai autorių ir vertėjų kontaktai, jų aktyvumas pristatant savo kūrybą, LKI ir pačių autorių užmezgami ryšiai per knygų mugės ir pan. Taigi yra daug kelių didinti lietuvių autorių matomumą ir žinomumą. Vis dėlto pažvelgus iš šalies verstinų kūrinių atranka atrodo gana atsitiktinė, nes trūksta minėtos nacionalinės literatūros sklaidos užsienyje strategijos. Tokia strategija būtų galima vadovautis, jos poveikis būtų ilgalaikis. Ir net suprantant, kad strategijos turi būti nuolat peržiūrimos, nes situacija ir poreikiai keičiasi, turint ribotus finansinius ir žmogiškuosius (vertėjų) išteklius, ji yra būtina (pvz., kiek versti klasikos, kiek šiuolaikinės literatūros, kiek vaikų, kiek populiariosios – tokios kaip meilės romanai ir pan.). Pasidairius, kaip dirba kitų šalių literatūros sklaida užsiimančios įstaigos, akivaizdu, kad ir Lietuvai reikėtų turėti literatūros agento pareigybę, nes tarptautinėse knygų mugėse nacionalinės literatūros sklaida paprastai užsiima agentai (dažnai nepriklausomi, bet būtina, pavyzdžiui, Latvijoje tos pareigos patikėtos ir lietuvių autorius verčiančiam Jade'ui Willui, kuris yra Latvijos literatūros agentūros darbuotojas). Jų pareiga dirbti su leidėjais, atkreipti jų dėmesį į rūpimą pasiūlyti kūrinių, bendrauti su leidyklų atstovais, megzti asmeninius kontaktus. Turint galvoje, kad mugėse dalyvauja dešimtys šalių ir šimtai leidyklų, toks individualus darbas duoda geriausių rezultatų.

<sup>12</sup> <https://lithuanianculture.lt/apie-vertimu-skatinimo-programa/>

<sup>13</sup> <https://lithuanianculture.lt/apie-vertimu-skatinimo-programa/>

Lietuvoje tokios sėkmingos asmeninės iniciatyvos pavyzdys yra 2013 m. leidykloje „Dedalus“ išleista lietuvių literatūros antologija *The Dedalus Book of Lithuanian Literature*. Jos sumanytojas ir redaktorius Almantas Samalavičius atrinko reprezentatyvius gana ilgo istorinio laikotarpio lietuvių autorius ir pateikė tapybišką lietuvių literatūros ir jos raidos vaizdą, nuo Jono Biliūno, Vinco Krėvės, Balio Sruogos iki Ričardo Gavelio, Sigito Parulskio, Giedros Radvilavičiūtės, Danutės Kalinauskaitės ir kitų, parašęs ir ne itin ilgą, bet informatyvią lietuvių literatūrą pristatantį įvadą, kuriame reflektuoja mūsų šalies istoriją ir literatūrinės bei kultūrinės lietuvių tapatybės paieškas. Pasitelkus puikių vertėjų į anglų kalbą komandą (Jūra Avižienis, Aušrinė Byla, Violeta Kelertas, Elisabeth Novickas, Medeinė Tribinevičius, Ada Mykote Valaitis ir Jayde Will) parengta antologija, „demonstruojanti lietuvių literatūros gyvybingumą ir jėgą, kelianti pagarbą visos tautos ištvermei“ (anotacija ant knygos viršelio, Samalavičius 2013).

Strategijoje būtų numatyta ne tik sklaidos plėtra, bet ir įvertinta, ką jau turime, o ką dar reikia pasiekti. Joje reikia numatyti ir rinkos tyrimus: kas gali sudominti potencialius skaitytojus – ar tai Lietuvos gyvenimo patirtys, lietuvių mentalitetas, požiūris į gyvenimą, ar originalus autoriaus požiūris į universalius reiškinius, autoriaus kalbos ypatybės, ar tik pasakojimo turinys. Patirtis rodo, kad geriausiai priimami pažįstami arba tiesiog universalūs dalykai (Veisbergs 2004, 23). Tai liudija ir Sandro Grušaitės romano „Stasys Šaltoka: vieneri metai“ pripažinimas Malaizijoje, kur knygos vertimas į anglų kalbą pavadinimu *Cold East* (vertė Kipras Šumskas) gavo pagrindinį Penango literatūros festivalio prizą – „Penang Monthly Book Prize“ apdovanojimą, kasmet teikiamą geriausiam romanui anglų kalba, kuris yra susijęs su Malaizija<sup>14</sup>. Beje, Lietuvoje šis romanas sulaukė ne tik apdovanojimų (jam paskirta J. Ivanauskaitės premija<sup>15</sup>), bet ir kritinių recenzijų<sup>16</sup>. Kita vertus, džiugina, kad tokiu palankiu būdu apie lietuvių autorius sužino net labai tolimų kraštų skaitytojai.

## Kaip mūsų literatūra priimama: vertimų recepcija

Kultūros instituto tinklalapyje<sup>17</sup> teigiama, kad kasmet daugėja ne tik pačių vertimų, bet ir solidžių įvertinimų, tarptautinių apdovanojimų, kuriuos pelno į užsienio kalbas išversti Lietuvos autorių kūriniai, plečiasi ir kalbų, į kurias verčiama, ir šalių, kuriose vertimai išleidžiami, geografija. Pavyzdžiui, nurodoma, kad per vertimų skatinimo programos gyvavimo dvidešimtmetį (2001–2021) jau yra finansuoti 437 (kitais duomenimis, – 463) Lietuvos autorių knygų vertimai į 38 pasaulio kalbas<sup>18</sup>. Be to, vertimai į užsienio kalbas finansuojami ir per kitas programas – Literatūros srities finansavimo, Stipendijų, Hu-

<sup>14</sup> <https://www.bernardinai.lt/2018-11-27-g-grusaites-romanui-stasys-saltoka-vieneri-metai-pripazinimas-malaizijoje/>

<sup>15</sup> <https://www.bernardinai.lt/2018-02-20-jurgos-ivanauskaites-premija-rasytojai-gabijai-grusaitai/>

<sup>16</sup> <http://www.satenai.lt/2017/12/01/apie-drungnoka-stasi-saltoka/>

<sup>17</sup> <https://lithuanianculture.lt/apie-vertimu-skatinimo-programa/>

<sup>18</sup> <https://lithuanianculture.lt/kulturos-naujienos/2021/11/12/pranoko-lukescius-net-59-nauji-knygu-vertimai-pasieks-uzsienio-skaitytojus/?fbclid=IwAR1z29Xpl4SpTHzsPg8kQd-CZ6ct4zZ0pCmg6MmOQfyA6BgU-AOGt1MQC8>



manitarinės literatūros leidybos ir Literatūros programos finansuoja ir Lietuvos kultūros taryba, Lietuvos rašytojų sąjunga, įvairūs fondai, kartais leidyklos ir patys autoriai. Mūsų skaičiavimais, įvairių programų lėšomis užsienio kalbomis jau išleista arti 800 Lietuvos autorių vertimų, t. y. beveik du kartus daugiau negu jų išleista vien per valstybinę programą. Vis dėlto tiksliai atsakyti į klausimą, kiek ir kokie lietuvių autoriai jau išversti į kitas kalbas (ir kokias), sunku, nes Lietuvoje nėra užsienyje išleistų Lietuvos autorių kūrinių bibliografijos, net tos oficialiosios, kurią bendromis pastangomis galėtume papildyti ir kitų organizacijų rūpesčiu išverstais kūriniais. Tokia bibliografinė rodyklė labai padėtų ir užsienio leidėjams, ypač atsirenkant, kurią knygą išleisti. Juk ne paslaptis, kad išleidus knygą vienoje užsienio leidykloje, dažnai pasipila jos vertimų ir į kitas kalbas (ypač jeigu knyga atneša ir komercinės naudos), o svarstant paraiškas dėl vertimų finansavimo taip pat vertinama, ar knyga jau versta į kitas kalbas.

Pavyzdžiui, pastaraisiais metais didžiausios sėkmės užsienio šalyse sulaukusi knyga – Alvydo Šlepiko romanas „Mano vardas – Marytė“ – verčiama į vis daugiau kalbų, savo sėkmės kelią užsienio šalyse pradėjo nuo leidimo Vokietijoje 2015 m. (vertėjas Markus Roduner, leidykla „Mitteldeutscher Verlag“)<sup>19</sup>. Dar daugiau pasiūlymų išleisti knygą atsirado po to, kai romanas sulaukė sėkmės išleistas anglų kalba – 2019 m. birželio mėnesį dienraštis „The Times“ romaną „Mano vardas – Marytė“ (angliškai išleistas pavadinimu *In the Shadow of Wolves*) išrinko mėnesio knygą, o metų pabaigoje įtraukė į „The Times“ sudaromą geriausių metų knygų sąrašą Jungtinėje Karalystėje; tais pačiais metais romanas įtrauktas į „World Literature Today“ sudaromą geriausių metų knygų sąrašą JAV ir toliau sėkmingai plečia savo vertimų geografiją<sup>20</sup>. Jis jau išleistas, be minėtų šalių, Estijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Nyderlanduose, Ukrainoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Italijoje, Čekijoje.

Kaimyninėse šalyse, Lenkijoje, Latvijoje ir Estijoje, vienas po kito leidžiami Kristinos Sabaliauskaitės romanų vertimai – „Silva rerum“ ir „Petro imperatorė“. 2021 m. Lenkijoje išleistas „Silva rerum“ III tomo vertimas. „Ankstesni du romano „Silva rerum“ tomai sulaukė didžiulio lenkų skaitytojų ir žiniasklaidos susidomėjimo. Pirmasis (2015 m., leidykla „Znak“) ir antrasis (2019 m., leidykla „Wydawnictwo Literackie“) „Silva rerum“ tomai buvo nominuoti vienam iš svarbiausių Vidurio ir Rytų Europoje literatūros apdovanojimų „Angelus“, pasirodė gausybė recenzijų ir interviu su autore Lenkijos dienraščiuose, žurnaluose, radijuje ir televizijoje, K. Sabaliauskaite ir jos kūryba susidomėjo daugelis literatūros festivalių, romano ištraukos buvo skaitomos Lenkijos radijuje, pasirodė pirmojo romano tomo audioknyga“<sup>21</sup>.

Sėkmės istorijų sąrašą būtų galima tęsti. Kita vertus, neužtenka išverstą kūrinį išleisti ir įtraukti į bibliografinę rodyklę. Jeigu sklaidos darbas dirbamas kryptingai ir nuosekliai, kitas žingsnis – domėtis, kaip tiems vertimams „sekasi“ svetur, stebėti jų recepciją. Tai didelis darbas ir gali būti, kad LKI pajėgumai per maži jam nuosekliai vykdyti. Bet būtų

<sup>19</sup> <https://www.lrytas.lt/kultura/literatura/2019/12/07/news/anglijoje-tarp-geriausiu-knygu-patekusio-alvydo-slepiko-romano-laukia-svaigi-odiseja-i-uzjuri-12822625>

<sup>20</sup> <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/alvydas-slepikas-apie-tarptautini-pripazinima-atnesusia-knyga-ji-buvo-parasyta-tiesiog-is-butinybes.d?id=83304131>

<sup>21</sup> <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1351389/lenkijoje-isleistas-kristinos-sabaliauskaite-romano-silva-rerum-treciasis-tomas>

labai svarbu (ir įdomu) išsiaiškinti, kodėl vieno autorių darbų vertimai sulaukia gerokai daugiau dėmesio negu kitų. Pavyzdžiui, Ričardo Gavelio „Vilniaus pokeris“ į anglų kalbą išverstas dar 2009 m. (išvertė Elisabeth Novickas) ir išleistas JAV, buvo puikiai įvertintas ir pateko į 25 geriausių verstinių metų knygų sąrašą. Po šešerių metų, 2015 m., išverstas į prancūzų kalbą (vertėja Margarita Le Borgne), daug recenzijų surinkusio Vytauto Bikulčiaus liudijimu<sup>22</sup>, sukėlė diskusijų audrą ir tapo literatūrinio gyvenimo įvykiu. Galima tikėtis, kad ir kitose šalyse šio mūsų jau klasiku tapusio rašytojo romanai (ne tik „Vilniaus pokeris“) muša pardavimo rekordus, tik vienintelis informacijos šaltinis apie tai – internetiniai portalai. Spaudoje skaitome, kad rašytojo A. Šlepiko gerbėjų būrys anglakalbėse šalyse gausėja – tai liudija „viena po kitos pasirodančios A. Šlepiko romano recenzijos, kurių didžioji dauguma – teigiamos...“<sup>23</sup> Vadinasi, yra ir neigiamų (arba bent jau kritiškų), bet užsienio kalbomis skelbiama informacija apie išleidžiamų vertimų recepciją, ką jau kalbėti apie pačias recenzijas, praktiškai neprieinama.

Paprastai recenzijomis rūpinasi leidyklos (geras rinkodaros skyrius stengiasi, kad knygos būtų recenzuojamos) – tas užtikrina knygos matomumą. Recenzijos gali būti užsakytos ir gali būti spontaniškos, bet jas kaupti reikėtų, nes jeigu knyga išleidžiama, bet neaptariama kultūriniame lauke, jos vertė gerokai mažesnė, ji tarsi necirkuliuoja kultūroje. Bet kuriuo atveju recepcija kiekvienoje kultūroje bus nevienoda, bet norint ją tirti reikalinga ir išverstų kūrinių recenzijų duomenų bazė. Tai padėtų ir vykdant mokslinius literatūros recepcijos tyrimus, o ir sėkmingas sklaidos politikos įgyvendinimas galimas tik turint daug ir įvairių duomenų. Tam tikrais atvejais tų duomenų sukaupia jau visai nemažai, tik šiuo metu jie gerokai išbarstyti (pavyzdžiui, yra publikacijų apie lietuvių literatūros sklaidą Italijoje (žr. Dini, Klioštoraitytė 2009, Cerri 2018), bet ir jose apie vertimų recepciją nekalbama).

## Žanrinė vertimų įvairovė

Tyrimai rodo, kad svarbu stebėti, koks žanras kurioje šalyje patrauklesnis. Žanrinės preferencijos, tam tikrų žanrų populiarumo vertinimas yra vienas iš planavimo rodiklių. LKI duomenimis, 2018 m. tik šiek tiek daugiau negu pusė vertimų buvo prozos kūriniai, antroje vietoje liko pastaraisiais metais vis labiau populiarėjantys poezijos vertimai. Kas lėmė tokį poezijos vertimų proveržį? Aktyvus pačių poetų dalyvavimas vertimo ir sklaidos procesuose (dalyvavimas knygų mugėse, susitikimai su leidėjais ir vertimų reklamavimas), ar vertimo kalba skaitančiųjų polinkiai? Sprendžiant iš to, kiek ir kokių knygų pristatoma, kokiems vertimams skiriamos premijos, akivaizdu, kad šiuo metu domėtis poezija, pavyzdžiui, Anglijoje, yra labai madinga. Tad nors esama tradicijos skaityti prozą, eseistikos knygas, šiandienis literatūros poreikis yra gerokai pakitęs. Net ir naujoji proza JK yra labai savito, dažnai mišraus žanro. Todėl gali pasirodyti, kad poezijos vertimų sklaidai aplinkybės jau savaime palankesnės. Vis dėlto tie, kurie yra tiesiogiai dalyvavę nacionalinės

<sup>22</sup> <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/vytautas-bikulcius-vilniaus-pokeris-prancuzijos-kritiku-akimis-286-626677?copied>

<sup>23</sup> Žr. 12 nuorodą.



literatūros sklaidos procesuose, gali patvirtinti, kad, nepaisant skaitytojų polinkių, tokio gero poezijos sklaidos rezultato nebūtų be kelių dedamųjų: aukštos nacionalinės poezijos kokybės, nacionalinių agentūrų pastangų ir aktyvaus pačių poetų ir jų vertėjų įsitraukimo į poezijos sklaidos darbą (mugėse, festivaliuose, spaudoje, diskusijose su leidėjais).

Peržiūrėjus pastarųjų trejų metų lietuvių, latvių ir estų literatūros vertimus į užsienio kalbas vaizdas panašus: pirmoje vietoje grožinės ir humanitarinės prozos vertimai, antroje – vaikams ir paaugliams skirtos knygos ir poezija. Kaip minėta, poezijos knygų išleidžiama gana daug, pristatomi labai įvairūs visų Baltijos šalių poetai, o turint galvoje, kad poezija kaip smulkusis žanras turi daugiau sklaidos kanalų nei romanas ar drama (daugybė poezijos vertimų pasirodo įvairiuose dienraščiuose, literatūriniuose (ir ne tik) žurnaluose ir pan.), turime ir aktyvių, į įvairias kalbas puikiai poeziją verčiančių vertėjų, galime manyti, kad šiuo metu lietuviškos poezijos sklaidos situacija yra palyginti gera ir kiekvienais metais gerėja. Prie jos populiarinimo ypač prisideda dalyvavimas tarptautinėse knygų mugėse (Leipcige, Frankfurte, Turine, Londone ir kt.). Poezijos leidinių anglų kalba itin padaugėjo po to, kai 2018 m. Lietuva išskirtinėmis garbės viešnios teisėmis kartu su Latvija ir Estija dalyvavo Londono knygų mugėje ir visos kartu parengė Baltijos šalių literatūros pristatymo programą, kurioje poezijai teko nemenka dalis<sup>24</sup>: išleista Baltijos šalių poezijos antologija *New Baltic Poetry* (sudarytojas Jayde Will, leidykla „Parthian Books“, JK), mugėje pristatytos ir atskiromis knygomis anglų kalba išleistos dar trijų poetų rinktinės: Aušros Kaziliūnaitės *The Moon is Pill* („Parthian Books“, JK, 2018), Mariaus Buroko *Now I understand* („Parthian Books“, JK, 2018), Gintaro Grajausko *Then What* („Bloodaxe Books“, JK, 2018). Netrukus po mugės pasirodė ir ketvirtoji rinktinė – Juditos Vaičiūnaitės *Vagabond Sun* („Shearsman Books“, JK, 2018). Knygų vertimą finansavo LKI, lietuvių poetus į anglų kalbą išvertė Rimas Užgiris.

Lietuvių poeziją itališkai savo šalyje jau daug metų pristato šv. Jeronimo premijos laureatas Pietro U. Dini, parengęs ne vieną lietuvių poezijos antologiją. Naujausia – 2020 m. Italijos leidyklos „Joker“ išleista *Entra nei miei versi. Diciannove poeti lituani contemporanei*. 2019 m. „Poezijos pavasario“ premija už geriausią metų verstinę poezijos knygą – Eugenijaus Ališankos eilėraščių rinktinę *Zastrzegam sobie prawo do milczenia* (išleido WBPiCAK, 2018) skirta vertėjai į lenkų kalbą Paulinai Ciuckai. Net tolimoje Kinijoje jau išleista 26 šiuolaikinių lietuvių poetų rinktinė (leidykla „Guangdong Flower City Publishing House“), tiesa, vertimas iš anglų kalbos, iš *How the Earth Carries Us. New Lithuanian Poets* („Kaip mus žemė nešioja. Naujieji Lietuvos poetai“, sudarytojas M. Burokas, vertėjas R. Užgiris), kurią į kinų kalbą išvertė poetas ir vertėjas Wang Yu-anyang<sup>25</sup>. Jei sudarytume vien poezijos vertimų į įvairias kalbas bibliografinį sąrašą, jis būtų labai ilgas.

Deja, LKI pateikiamuose sąrašuose tarp paremtų kūrinių dramos vertimų nematyti. Pasak Lauryno Katkaus<sup>26</sup>, Lietuvoje dramai skiriama mažai dėmesio. Bet iš tiesų pjesės

<sup>24</sup> <https://alkas.lt/2018/04/07/londono-knygu-muge-atvercia-naujus-lietuviskos-literaturos-puslapius/>

<sup>25</sup> [https://www.vz.lt/laisvalaikis/akiraciai/2019/11/12/kinijoje-isleista-solidi-lietuviu-poezijos-rinktine&template=api\\_article](https://www.vz.lt/laisvalaikis/akiraciai/2019/11/12/kinijoje-isleista-solidi-lietuviu-poezijos-rinktine&template=api_article)

<sup>26</sup> <https://www.ltkl.lt/sriciu-apzvalgos/literatura>

yra rašomos ir statomos, ir verčiamos į užsienio kalbas, ne vieną originalų kūrinį scenoje jau matė (arba girdėjo skaitomą) įvairių šalių žiūrovai. Tuo tarpu LKI svetainėje teigiama, kad „galime tikėtis, jog 2020–2021 metais Lietuvos literatūros vertimų statistika papildys nauja grafa – dramaturgijos kūrinių vertimais. Štai du vertėjai į vokiečių kalbą vers Mariaus Ivaškevičiaus „Kantą“ ir „Artimą miestą“, o „Rusiško romano“ ištrauka bus verčiama į italų kalbą<sup>27</sup>). Greičiausiai kalbama tik apie LKI finansuojamus vertimus, bet atrodo, tarsi M. Ivaškevičiaus kūryba būtų verčiama pirmą kartą. O iš tikrųjų pjesė „Artimas miestas“ jau 2008 m. pastatyta Trieste (Italija) ir Slovėnų repertuariniame teatre. 2010 m. skaitymai vyko Londone, „Orange Tree“ teatre. 2011 m. keletą kartų skaityta ir statyta Rusijoje – Maskvoje, Voroneže. 2011 m. rugpjūtį „Artimas miestas“ suvaidintas Lotaringijos (Prancūzijoje) naujosios dramos festivalyje, lapkritį vyko jos skaitymas Paryžiuje, „Comedie Française“ teatre. Prancūzijoje ši pjesė sulaukė itin didelės sėkmės. Į prancūzų kalbą ją išvertė Akvilė Melkūnaitė centro „Maison Antoine Vitez“ užsakyamu. Šis centras rūpinasi šiuolaikinės dramaturgijos vertimais į prancūzų kalbą ir tų pjesių sklaidą. Po to, kai „Maison Antoine Vitez“ įdėjo pjesės vertimą savo duomenų bazėje, dar trys Prancūzijoje vykstantys šiuolaikinės dramaturgijos festivaliai surengė „Artimo miesto“ skaitymus. Prancūzijoje pristatyta ir daugiau lietuviškų pjesių: Lauros Sintijos Černiauskaitės „Liučė čiuožia“, Gintaro Grajausko „Rezervatas“ ir dar trys Mariaus Ivaškevičiaus dramos – „Kaimynas“, „Malyš“ ir „Kantas“<sup>28</sup>. Apskritai Mariaus Ivaškevičiaus dramaturgija labai vertinama daugelyje šalių, būtų sunku išvardyti visų jo pjesių pastatymus ar skaitymus užsienyje, bet vėl susiduriame su minėta Lietuvos autorių kūrinių vertimų bibliografijos problema. Kur sužinoti, kas jau yra išversta ir paskelbta?

Vertėjai pasakoja verčiantys vieną ar kitą pjesę, operos libretą ar pan., dažniausiai pagal pačių režisierių ar trupių vadovų užsakymus, kai spektaklį norima pristatyti tarptautiniuose festivaliuose ar tiesiog pasiūlyti kitos šalies teatralams. Bet ar tie vertimai kur nors figūruoja kaip verstiniai literatūros kūriniai, ar išleidžiami leidiniu, maža to, ar jie viešai aptariami kaip literatūros žanro vertimai? Gali būti, kad tokių aptarimų yra, bet kadangi juos aptikti taip sunku, greičiausiai tai labai sporadiniai vertinimai, todėl nebeaišku, ar mes Lietuvoje apie juos kalbame kaip apie lietuviškos literatūros vertimus, kurių sklaidą būtų remiama ar kaip kitaip skatinama. Pavyzdžiui, visiems žinomas Lietuvos kultūriniam gyvenimui svarbus įvykis – Venecijos bienalėje „Auksinį liūtą“ laimėjęs operos performansas „Saulė ir jūra“. Jos libretą išvertė poetas ir vertėjas Rimas Užgiris. Apie bienalę, operą, jos kūrėjus ir rengėjus bei gastroles kitose Europos šalyse (pvz., Vokietijoje, JAV<sup>29</sup>) žiniasklaidoje paskelbta nemažai informacijos, bet libreto vertėjas nurodomas tik oficialiose programose, performanso kūrimo grupės pristatyme<sup>30</sup>, o žiniasklaidoje net

<sup>27</sup> <https://lithuanianculture.lt/kulturos-naujienos/2018/12/14/vertimu-skatinimo-programos-2018-m-rezultatu-apzvalga/>

<sup>28</sup> <https://www.lrytas.lt/kultura/scena/2015/02/10/news/m-ivaskeviciaus-pjeses-herojai-svajoja-grenoblio-sce-noje-617345>

<sup>29</sup> <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1275630/venecijos-auksini-liuta-pelnes-operos-performansas-saule-ir-jura-persikelia-i-apeista-vokietijos-baseina>; <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1498675/saules-ir-juros-gastroles-jav-prasidejo-nuo-ziniasklaidos-demesio>

<sup>30</sup> <https://www.sunandsea.lt/en/Team>

neužsimenama, kad R. Užgirio vertimas buvo tokio puikaus rezultato sudedamoji dalis. Suprantama, kad kūrinys labai specifinio, mišraus žanro. Jis visur pristatomas kaip meno (ne literatūros) laimėjimas, bet juk ir toks vertimo tekstas – literatūros sklaidos forma, nes libretas turi autorių, o jo vertimas – vertėją.

Lyginant internete skelbiamus estų, latvių ir lietuvių autorių vertimų žanrus atkreiptinas dėmesys į nemažtančią memuaristinės tremtinių literatūros vertimų dalį. Tai, kad visose trijose Baltijos šalyse jai kasmet tenka dalis vertimų, nestebina, nes visos turi tą pačią trėmimų istorinę patirtį, kuria stengiamasi pasidalyti su kitomis šalimis, kad, pasak Dalios Grinkevičiūtės knygos „Lietuviai prie Laptevų jūros“ vertėjos į vokiečių kalbą Vytenės Muschick, „jos autentiškas liudijimas liktų įrašytas į mūsų bendrąją Europos atmintį kaip priminimas to, kam negalima leisti pasikartoti“<sup>31</sup>. Kad nemažai šių knygų išversta į kitas kalbas, ypač į anglų kalbą, nestebina ir dėl to, kad už Atlanto ir kitur dar gyvena nemažai šių įvykių liudininkų, kurių artimieji asmeniškai išgyveno tų trėmimų siaubą. Kartais jie netgi patys imasi vertimo darbo arba finansuoja atsiminimų vertimą ir išleidimą. Šių knygų vertimų jau turime nemažai. Bet galvojant apie literatūros sklaidą kyla klausimas, ar šių knygų recepcija nepriklausomybės atkūrimo pradžioje ir dabar, tarp per 30 metų užaugusios kartos skaitytojų, yra tokia pati, o gal jau gerokai skiriasi. Ir nors šiuo metu istorinė, dokumentinė literatūra išgyvena pakilimą apskritai, recepcijos tyrimas būtų ne mažiau svarbus ir įdomus kaip ir kitų žanrų kūrinių vertimų atveju.

Tas pats pasakytina apie knygas, kuriose vaizduojamas sovietinis laikotarpis. Viena vertus, užsienio auditorijoms jis įdomus savo išskirtinumu, nes kitos šalys tokios patirties neturi, bet vertėjams kyla vis daugiau klausimų dėl realijų, žargono, slengo perteikimo – kaip perteikti, kad būtų suprantama ir kad skaitytojai galėtų įsijausti ir suvokti to laikmečio kultūrą ir aplinką, kai mūsų pačių istorinė perspektyva kasmet tolsta nuo to laikmečio įvykių ir realijų? Pavyzdžiui, Markus Roduner, Rimanto Kmitos romano „Pietinia kronikas“ vertėjas į vokiečių kalbą, kaip daugiausia sunkumų kėlusį dalyką verčiant knygą nurodė laikmečio realijas, kurios vakariečiui visai nežinomos“<sup>32</sup>. Vis dėlto vertime išlaikyti kūrinio koloritą ir autentiškumą labai svarbu. Taikantis į lengvą skaitymą, atpažįstamumą, auditorijos gebėjimą universalizuoti problematiką ir tapatintis su knygos veikėjais, tekstas gali būti savinamas atsisakant žargono, slengo, naudojant kompensaciją ir kitus vertimo būdus. Tačiau tada jis praranda specifiką ir koloritą, praranda autentiškumą, tikrąją vertę ir dalį tapatybės unikalumo (Veisbergs 2004, 24) – tai, ko dalis vertimo skaitytojų ir pasigestų. Priešingu atveju, jeigu to autentiškumo perteikti nepavyktų, skaitytojams tekstas gali pasirodyti neįdomus ir nesuprantamas. Pasirinkdamas atitinkamą strategiją vertėjas sprendžia savo santykio su kūriniu dilemą: išsaugoti autentiškumą ar jį paaugoti (gal kažkiek) dėl lengvesnės recepcijos. Bet tai jau vertėjų darbo virtuvė. Geriausio rezultato paprastai pasiekama, kai autorius ir vertėjas bendradarbiauja (jeigu tai įmanoma), nes kuriant pasaulinę literatūrą visada dalyvauja abi pusės.

<sup>31</sup> <https://de.mfa.lt/de/lt/naujienos/berlyne-pristatyta-dalios-grinkeviciutes-atsiminimu-knyga-lietuviai-prie-laptevju-juros>

<sup>32</sup> <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1107625/vokieciu-leidejai-labai-lauke-sio-romano-kmitos-pietinia-kronikas-tesia-tarptautine-kelione>

## Išvados

Straipsnio pradžioje išsakyta mintis, kad per nacionalinės literatūros sklaidą užsienio šalyse įgyvendinama švelniosios galios politika ir kuriamas lietuvių literatūros įvaizdis, atskleidžia tik vieną šios sklaidos pasireiškimo pusę – įvaizdžio formavimą „į išorę“, kuriam straipsnyje skirta daugiausia dėmesio. Kalbant apie literatūros sklaidos politiką ne mažiau svarbūs ir ryšiai, kuriuos užmezgame su šalių, į kurias keliauja mūsų vertimai, leidėjais ir skaitytojais. O jeigu pastarieji gali perskaityti kūrinį savo kalba, gauname ir atsaką, ir grąžą – nutiesiamas skirtingas kultūros jungiantis tiltas, kuriam esant jau galimas ir kultūrų dialogas. Tie užmegzti ryšiai vėliau vyniojasi kaip kamuolio siūlas, pritraukia vis daugiau kūrinių ir autorių (iš abiejų pusių, nes ir mes norime pažinti) ir taip gausina ir stiprina teigiamų naujienų apie šalies literatūrą srautą.

Nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo lietuvių literatūros sklaida per jos vertimus į užsienio kalbas jau pasiekė gana aukštą lygį. Kadangi šalyje ši veikla centralizuota, yra už ją atsakinga institucija ir sklaidai skiriamas finansavimas, galime teigti, kad įgyvendinama valstybinė lietuvių literatūros sklaidos užsienyje politika. Tačiau už vertimų skatinimą atsakingos institucijos – Lietuvos kultūros instituto – veiklos baras gerokai platesnis nei tik lietuvių literatūros vertimų sklaida. Pasižiūrėjus jų puikiai veikiančią ir labai informatyvią svetainę matyti intensyvi kultūros plėtros veikla, vertimų skatinimas tėra viena iš šios veiklos sričių, nors ir apimanti bent keletą svarbių elementų. Vis dėlto valstybė turėtų prioritetizuoti vertimų sklaidos darbą, nes nacionalinės literatūros lygis ir jos įvairovė – tai bendro intelektualinio potencialo kultūrinė šalies žyma pasauliniame kontekste. Būtent vertimai yra viena iš matomiausių ir finansiškai mažiausiai sąnaudų reikalaujanti šalies įvaizdžio ir matomumo sklaidos priemonė. Atsakomybė už jos plėtrą tenka ne tik LKI, bet ir kitoms Lietuvos kultūros institucijoms – Lietuvos kultūros ministerijai, Lietuvos rašytojų sąjungai, anglų kalba leidžiamiems literatūros žurnalams.

Jau išversta tiek lietuvių literatūros kūrinių, kad jų gausybėje pasiklystų bet kas. Seniai laikas kurti visų esamų lietuvių literatūros vertimų visomis kalbomis duomenų bazę ir sukurti sistemą, kaip įvairiausiais keliais išverčiami literatūros kūriniai patektų į vieną registrą. Tai padėtų tirti rinkos ir tikslinės auditorijos interesus ir polinkių situaciją, atrasti savo „silpnąsias“ grandis, galų gale tokia bazė padėtų užsienio šalių leidėjams rinktis, ką dar jie norėtų išleisti, galbūt paskaitydami, kas jau yra išversta į kitas kalbas. Ne mažiau svarbus poreikis turėti recenzijų duomenų bazę, nes kol kas recepcijai užsienio šalyse skiriama labai mažai dėmesio. Turime apie tai kalbėti patys, kad bet kokia recepcija ar atsakas į mūsų pastangas skleisti savo literatūrą taptų ir mūsų vietinio diskurso dalimi. Tik šiuolaikiškoje išsilavinusioje visuomenėje gali gimti tokie kūriniai, kurie peržengia nacionalinės literatūros ribas ir tampa pasaulinės literatūros savastimi. Tokį savo literatūros vaizdą norime rodyti pasauliui ir turime visas galimybes tai daryti.

### Literatūros sąrašas

- Bachelor, Kathryn. 2019. Literary translation and soft power: African literature in Chinese translation. *The Translator*, vol. 25, issue 4: *Translating Cultures*, 401–419.
- Cerri, Adriano. 2018. Lietuvių literatūros vertimai į italų kalbą: dešimtmečio apžvalga (2008–2018). *Vertimo studijos* 11, 100–110.
- Damrosch, David. 2003. *What is World Literature?* Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Dini, U. Pietro, Klioštoraitytė, Rasa. 2009. Italų literatūra Lietuvoje ir lietuvių literatūra Italijoje: vertimų bibliografija. *Vertimo studijos* 2, 185–194.
- D’haen, Theo. 2016. Major/Minor in World Literature. *Journal of World Literature* 1, 29–38.
- Even-Zohar, Itamar. 1990. Polysystem Today. *Poetics Today* 11 (1).
- Klioštoraitytė, Rasa. 2017. Žvilgsnis į italų literatūros ir italų literatūros vertimų į lietuvių kalbą aruodus. *Hieronymus* 4, 7–24.
- Samalavičius, Almantas (red.). 2013. *The Dedalus Book of Lithuanian Literature*. UK: Dedalus.
- Veisbergs, Andrejs. 2004. Identitāte kā eksportprece jeb Antiņš pārdošanā. *Identitāte un atpazīstamība, valoda un tulkojums. Rakstu krājums*. Rīga: VVK, 14–35.
- Wu, You. 2017. Globalization, translation and soft power: A Chinese perspective. *Babel*, vol. 63, issue 4, 463–485.